

Dobar jezikoslovni priručnik

(Marko Snoj: *Slovenski etimološki slovar* (druga, pregledana i dopolnjena izdaja), Modrijan, Ljubljana, 2003.)

Slovenski je etimološki slovar autora Marka Snoja⁷ knjiga koja i opsegom i sadržajem plijeni pozornost i vrijedan je prinos kako slovenskoj tako i leksikografiji čitavoga južnoslavenskoga govornoga područja čija izdanja u proteklih petnaestak godina polako stječu svoj kontinuitet, ali im još ne možemo pripisati svojstvo brojnosti.

Rječnik ima tri dijela. *Uvod* (27 stranica) prikazuje namjenu i strukturu rječnika, o čemu će u prikazu biti najviše riječi. Autor se potom osvrće na položaj slovenskoga jezika unutar slavenskih i indoeuropskih jezika te na ishodište, izvor i etimologiju slovenskoga jezičnoga korpusa. Izvore je slovenskih riječi prema autoru ugrubo moguće podijeliti u tri skupine:

1. Riječi su nastale kontinuiranim jezičnim razvojem iz praslavenskoga i praindoeuropskoga jezika.

2. Riječi su preuzete posuđivanjem iz drugih stranih jezika.

3. Riječi su nastale imitacijom vanjskih podražaja (onomatopeje i posebne riječi akustično i glasovno motivirane pojmom na koji referiraju, npr. tepanje).

⁷ Marko Snoj (1959) autor je još *Kratke albanske slovnice* (1991) i njezina prijevođa na njemački jezik (1994). Na Filozofskom fakultetu u Ljubljani na Odsjeku za primijenjeno i opće jezikoslovlje predaje akcent, prijevaj, etimološku metodu u okviru indoeuropske primijenjene gramatike.

Pred nama je drugo izdanje *Rječnika* (prvo je objavljeno 1997. godine) u kojem su obrađena još 832 nova rječnička članka, navodi se stoljeće prvoga zapisa neke riječi u slovenskim izvorima, ispravljene su pogreške i dopunjeni propusti u pojedinim rječničkim člancima iz prvoga izdanja. U *Uvodu* se još nalazi mali rječnik nekih strukovnih izraza, popis literature i izvora, popis svih kratica, znakova i simbola koji se pojavljuju u *Rječniku* te tri primjera (za riječi *pest*, *klavir* i *ombudsman*⁸).

Nakon *Uvoda* slijedi *Etimološki rječnik* na 877 stranica. Predočeno statističkim podacima *Slovenski etimološki slovar* sadrži 9415 rječničkih članaka u kojima se s primijenjenojezikoslovnoga i etimološkoga gledišta analizira približno 30 000 najčešćih slovenskih riječi, tumačeći ih s otprilike 60 000 riječi stranoga podrijetla (iz slavenskih i drugih indoeuropskih jezika). Autor je na početku svakoga abecednoga niza dao etimološki opis slova slovenske abecede.

Na kraju se na 144 stranice nalazi *Kazalo* s popisom svih riječi sadržanih u *Rječniku*.

Gledajući sa sadržajne strane, potrebno je naglasiti da brojem riječi *Etimološki slovar* nije velik (jezik svakako ima više od 30 000 riječi). Međutim, autor naglašava da *Rječnik* primarno nema namjeru sa znanstvenih gledišta razraditi etimologiju slovenskoga jezika. Toj namjeni služi *Etimološki slovar slovenskega jezika* Francea Bezljaja⁹. Rječnički korpus čine

⁸ povjerenik, zastupnik

⁹ Do sada je su objavljena tri sveska, a četvrti, posljednji svezak (Š – Ž) još je u pripremi.

ponajprije najfrekventnije riječi suvremenoga slovenskoga književnoga i razgovornoga jezika, uključujući strane posuđenice: tuđice (*diler*), usvojenice (*armatura*), strukovno nazivlje (*dijaliza*, *aritmi-ja*) i neologizme raširene i općeprihvaćene uporabe. Neologizmi ne uključuju samo novonastale riječi uvjetovane društvenim promjenama i razvojem, nego i brojne riječi nastale iz purističkih razloga kako bi se strano nazivlje zamijenilo domaćim leksikom. Samo je u jezikoslovlju takvih riječi mnogo, a jednako je i s nazivljem drugih struka.

Autor naglašava da su sve riječi iz *Rječnika* uvrštene i u *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1997).

Upravo s toga gledišta, dakle s obzirom na odabir riječi, *Slovenski etimološki slovar* predstavlja pravo osvježanje jer opisuje recentno stanje slovenskoga jezika, dok zastarjelice, povijesno obilježene riječi, riječi iz narodnih govora i narodne predaje nisu uvrštene kao samostalne natuknice, nego se pojavljuju unutar rječničkoga članka samo ako su potrebne za tumačenje temeljne natuknice.

Kao što je i uvriježeno za rječnike toga tipa, rječnički se članak ne odnosi samo na jednu riječ, nego obuhvaća skupine riječi (*besedna družina*) istoga korijena povezanih osnovnom natuknicom (*geselska beseda*). Stoga je za učinkovito pronalaženje riječi i njihova opisa nužno služenje *Kazalom*.

Struktura rječničkoga članka strogo je zadana i dosljedno provođena. Načelna je razlika u opisu domaćih riječi i riječi stranoga podrijetla. Za strane se riječi ne navodi njihov praindoeuropski oblik niti slavenski ekvivalenti, nego je važnost dana jezicima iz kojih je neka riječ preu-

zeta u slovenski jezik te navođenju postojeće ili moguće domaće zamjene.

Masnim je slovima otisnuta i naglasnom obilježena svaka glavna natuknica rječničkoga članka (*geselska beseda*), potom slijedi njezin gramatički oblik (*stranska oblika*) – genitiv za imenice, 1. lice prezenta za glagole, ženski rod za pridjeve. Ako gramatički oblik uvjetuje naglasnu promjenu, bilježi se cijela riječ (*vádimi vádim, pěst pestí*), ako je naglasak nepromijenjen, bilježi se samo nastavak (*měžnar -ja, obnâšati se -am se, lévi -a*). Slijedi oznaka vrste riječi i stoljeća kada je riječ prvi put zabilježena u slovenskom jeziku, a potom se za slovenske natuknice nabrajaju njezine izvedenice (npr. **pěst** *peščica, pestiti, zapestje, zapestnica*) kao i srodnici iz drugih slavenskih jezika te praslavenski oblik. Kao podlogom za hrvatski jezik Snaj se služio Skokovim *Etimologijskim rječnikom hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1971.–1974.) i *Hrvatskim etimološkim rječnikom* (1993) Alemka Gluhaka koji je bio i suradnik za hrvatski jezik na slovenskom *Rječniku*, na čemu mu autor zahvaljuje u uvodnom dijelu. Hrvatske riječi u *Slovenskom etimološkom slovaru* govornicima hrvatskoga jezika barem donekle, u nedostatku hrvatsko-slovenskoga dvojezičnika, olakšavaju razumijevanje slovenskih riječi koje su im, unatoč srodnosti i prostornoj bliskosti, još uvijek nedovoljno razumljive (npr. rijetki će govornici nasumce razumjeti da su slovenske riječi *imenovalnik, roditeljničnik, dajalnik, tožilnik, zvalnik, mesnik, orodnik* nazivi za padeže). Pri kraju se rječničkoga članka nabrajaju srodne riječi iz drugih indoeuropskih jezika te, konačno, praindoeuropski konstrukt s navedenim prvobitnim značenjem od ko-

jega potječe ili se pretpostavlja da potječe današnje značenje. Na kraju slijede izvori iz kojih su podatci crpljeni i uputnice na druge riječi u *Rječniku* koje su u semantičkoj ili tvorbenoj vezi s obrađenom natuknicom (npr. **míti** (...)) Glej tudi (*milo, mäh, mûlj, mûzga*).

Za *Slovenski etimološki slovar* s pravom možemo reći da je dobar jezikoslovni priručnik i pomoći će svakomu koga zanima etimologija kao jezikoslovno područje. Možemo samo poželjeti, a i potruditi se, da u hrvatskoj leksikografiji Skokov *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* što prije dobije dostojna suvremena nasljednika.

Goranka Blagus Bartolec